

ARTICULUS III. — Dogmatica Ecclesiae interpretaatio doctrinae biblicae de indissolubilitate Matrimonii christiani argumentis hermeneuticis scientificè demonstratur.

§. I.

Indissolubilitas matrimonii christiani etiam in causa adulterii ex scientifica exegesi textuum Matth. V. et XIX. deducitur.

Ut ex ordine quaestionem hanc exordiamur 1. expendemus Christi scopum hisce in locis, 2. verborum contextum; 3. necessitatem catholicae interpretationis ad vitanda gravissima incommoda, quae ex novatorum et Graecorum expositione ac sententia proveniunt. Quo autem firmitus res nostra constituatur, expendemus seorsum utrumque textum, ut appareat eandem iis subesse sententiam.

Christus igitur Matth. V. 31. 32. ita locutus est: « Dicitur est autem: quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudii. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam moechari: et qui dimissam duxerit, adulterat. » Iuxta adversarios, Christus his verbis: *excepta fornicationis causa*, ob fornicationis seu adulterii causam facultatem praebuit tum dimittendi uxorem delinquentem, tum, illa dimissa, aliam ducendi.

Porro scopus Christi contrarium omnino ostendit. Etenim Christus novam legislationem, qua in Ecclesia sua matrimonia regi debeant, opponit legi Mosaicae, iuxta quam permissa erat vinculi coniugalis solutio. Iam vero finem hunc non attigisset, si quemadmodum in veteri lege, ita et in nova concessisset viro non solum dimittere uxorem, sed etiam repudiata prima, alteram ducere, itemque si mulieri dimissae post divortium concessisset alteri nubere, interveniente adulterii flagitio.

Quae ut clarius intelligantur, duo dispescenda hic sunt ut plus semel diximus, facultas dimittendi uxorem, et facultas alteram ducendi. Primam coartavit Christus ad solum fornicationis seu adulterii casum; et huc referuntur priora Christi ver-

ba: « Omnis qui dimiserit uxorem suam excepta fornicationis » causa, facit eam moechari; » ad alteram spectant posteriora verba; « et qui dimissam duxerit, adulterat » quibus verbis facultas novas ineundi nuptias aperte negatur. Quod Christus in casu adulterii facultatem concesserit dimissionis quoad torum et cohabitationem nulla movetur quaestio, cum haec ab omnibus sive catholicis sive acatholicis facile admittatur, de qua et nos postea acturi sumus.

Igitur difficultas est quoad facultatem aliam ducendi, dimissa adultera, seu quoad vinculi solutionem. Hanc porro facultatem Christus omnino sustulit. Sane, si Christus per verba: *et qui dimissam duxerit, adulterat*, non sustulisset solutionem matrimonii quoad vinculum, non dedisset legem antiqua praecellentiorum; imo sub aliquo respectu legem dedisset Mosaica deteriorem. Iam vero Christus in hoc commate declaravit se uti novum legislatorem emendare velle, atque ad perfectionem adducere antiquam de coniugio legem, ut patet ex illa antithesi: *Dictum est.... Ego autem dico*.

Ac profecto non dedisset legem antiqua praecellentiorum, cum non aliam matrimonio firmitatem, quam quae iam in veteri lege vigeat, constituisset. Siquidem quemadmodum in veteri lege, permittente Deo, poterat dimitti uxor et solvi coniugium, sic in nova posset uxor pariter dimitti et coniugium solvi. Nec obstat, quod Christus causam huius solutionis ad solum fornicationem coartaverit; nam hoc ipso deterius aliquo modo fuisset huius legis conditio. In lege enim Mosaica per libellum repudii uxori dimissae concedebatur facultas alteri nubendi, at sine infamiae nota; etenim etiam sine ipsius culpa ob aliquem physicum defectum sive verum sive putatum, vel etiam ob mariti ipsius ingenium et ἀνιπάθειαν, vel odium aliamque eiusmodi causam poterat dimitti (87). Quod si infamis fuisset ac de adulterio

(87) Reipsa paulo ante ostendimus nullo modo per *hervat dabar*, seu *foeditatem* designari posse adulterium, eiusve suspensionem; quia hoc foret contra legem constitutam de adulterio, aut de adulterii suspensione. Quare ut non obscure colligitur ex Deut. XXIV. 4. et ex Malach. II. 2. sufficiebat ad repudium

eiusve suspitione convicta, alium maritum invenire nullatenus aut vix potuisset. Hac de causa, ne iniuria uxor repudiata afficeretur, in libello repudii minime recensentur repudii causae, saltem singillatim; sed eo spectabat libellus repudii, ut posthac declararetur liberum esse uxori dimissae cuicumque nubere. Hinc Iosephus Flavius legem Moysis declarans scribit: « Qui a » coniuge, quacumque de causa, ut saepe hominibus usuvenit, » disiungi postulat, scripto ei securitatem faciat, quod eam nolit » amplius. Sic enim *habebit potestatem alterius coniugis quae » rendi*; alioquin divortium non permittitur (88). » Contra vero in evangelica lege, in adversariorum hypothesi, nunquam repudiari posset uxor, quin publice esset infamia notata ac de adultério convicta. Id vero absonum est essetque hoc sub respectu evangelica lex, ut diximus, aliquo modo lege Mosaica deterior.

Sed et ex alio capite deterior foret lex Christi lege Moysis, quod hic morte plectendos statuerit adulteros (89); contra vero Christus nova lege sua constituisset ut adultera aut adulter possent novis se iungere nuptiis, adeoque viam latissimam hac ratione coniugiorum solutioni, et adulteriis viam aperuisset, ita ut quoties coniuges vinculi sui pertaesi novo inhiarent coniugio, toties per adulterium viam sibi ad novum coniugium parare possent.

Eo vel magis quod in veteri lege, solis viris concessum esset uxori repudium dare (90), contra vero in nova, ut patet ex

mariti odium. Cf. Salmeron *Comment. in hist. evangelic.* tom. V. tract. XXXIX. ed. Colon. Agrip. pag. 222. seqq.

(88) *Antiquit.* lib. IV. c. 8. n. 25.

(89) Deut. XXII. 22. « Si dormierit vir cum uxore alterius, uterque morietur, id est, adulter et adultera: et auferes malum de Israel. »

(90) Quod etiam testatur Iosephus dum op. cit. lib. XV. c. VII. n. 10. disserens de Salome, quae Castabaro marito suo ob ortum inter se dissidium. miserat libellum repudii ad dissuendum matrimonium, subdit: « Contra quam ferunt Iudaeorum leges, nam viro quidem apud nos id facere licet, *neutiquam vero foeminae*, quae sponte dicesserit, nec alteri nubere fas est, nisi prius a marito » dimittatur. » Opp. edit. Havercamp tom. I. pag. 764 seq. In adductis verbis insinuat duplex dimissio, altera quoad vinculum per repudii libellum; altera quoad torum, quae sine libello repudii dari poterat. Per hanc posteriorem

Marci X. 12. « Et si uxor dimiserit virum suum et alii nupsit, moechatur, » in adversariorum interpretatione, si vir fornicationis seu adulterii reus esset, posset uxor etiam coniugium disrumpere et alii nubere. Nemo vero ignorat longe procliviores esse mulieres ad novas nuptias quam viros, ac animo mobiliores. Hinc rursum hoc ex capite deterior evaderet lex Christi Mosis lege, contra apertum Salvatoris nostri sensum, qui eo spectabat, ut perficeret legem veterem, et omnem imperfectionem pro rerum ac temporum conditione illi inhaerentem prorsus tolleret.

Nisi igitur velimus aperta fronte Christi scopo adversari, fateamur necesse est, in hemistichio altero vers. 32. *Et qui dimissam duxerit, adulterat*, Christum omnimodam indissolubilitatem coniugii significare voluisse.

2. Verum idipsum ex verborum contextu, seu ex orationis serie non minus luculenter efficitur. Etenim verborum Christi tenor ita se habet: « Ego autem dico vobis, quia omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, *facit eam moechari*: et qui dimissam duxerit, adulterat. » Iam vero particula illa seu incisum: *facit eam moechari*, profecto ad uxorem referri nequit eo sensu, quod eo ipso censeretur adultera, quod sit a marito dimissa. Nam uxor in hac dimissione passive potius quam active se habet, adeoque si ipsa per se dimissio adulterium constitueret, hoc esset potius ex parte mariti dimittendis uxorem citra eius culpam, quam ex parte uxoris dimissae. Hinc adulterium, cuius per uxoris suae dimissionem vir causa extitit, in duplici tantum hypothesi locum

dimissionem coniugii vinculum non dissolvebatur, nec poterat uxor dimissa ad alia vota transire; per priorem vero, integrum ius erat dimissae novas celebrare nuptias. Hinc ex histora gentis et morum Iudaeorum apparet quomodo Iudaeis clara esse debuit ea Christi locutio, quae grammaticè videri posset ambigua; nimirum an ea exceptio ad solam dimissionem coërceri deberet. Nam quoniam apud Iudaeos haec duo usu et consuetudine distinguebantur, scilicet uxorem simpliciter dimittere, et illi omni vinculo solutae novas nuptias permittere, hinc quoniam Christus exceptionem posuit post verbum *dimiserit*, nullam vero post verbum *duxerit*, intelligere Iudaei satis potuerunt, adulterium legitimam esse causam solius dimissionis, non autem pleni repudii etiam quoad vinculum.

habere potest; aut nempe cum mulier dimissa alteri viro nubit, aut cum dimissa, quin secundo nubat, vitam agit fornicariam. Priorem casum seu hypothesein Christus discrete exprimit verbis illis: *Qui dimissam duxerit adulterat*; quibus declarat mulierem quamvis a viro dimissam, adhuc in priori suo matrimonio quoad vinculum permanere, atque idcirco reum adulterii fieri, qui eam adhuc coniugali vinculo adstrictam in coniugium sibi copulaverit. Alterum vero casum seu hypothesein Christus *exclusit* iisdem verbis: *facit eam moechari*, significans eos adulterare qui cum dimissa fornicariam vitam agente se coniunxerint; atque eiusmodi adulterinarum coniunctionum reum fieri maritum, qui uxorem suam repudiaverit, eo ipso quod vinculum sui coniugii etiam post dimissionem perseverat; alioquin dixisset Christus *facit eam fornicari* non autem *facit eam moechari*.

Quod si mulier viro suo dimissionis iustam dederit causam propter fornicationem, seu potius adulterium cum altero patratum, vir eam dimittendo non poterit amplius reus esse adulterii, quod dimissa, uxor patrauerit sive alteri nubendo, sive vitam inhonestam ducendo; malitiae enim suae unice adscribere ea deberet, sive attentaret secundum coniugium, sive cum alienis vitam inhonestam duceret; contra vero complex horum delictorum esset ex Christi verbis vir ille, qui absque fornicationis seu adulterii crimine uxorem suam in perpetuum dimitteret.

Quapropter sequitur ex orationis serie atque ex toto contextu verborum Christi, hunc illi sententiae subesse sensum: « Omnis » qui uxorem suam praeter vel citra fornicationis causam dimittit, occasionem praebet, ut pari ratione adultera fiat, si » post suam dimissionem alteri nupserit, prout illa, quae ob » causam fornicationis dimissa fuit, adultera est, quia omnis, » qui dimissam duxerit, adulterium committit; seu quod idem est, » vir uxorem suam absque fornicationis causa repellens, quodammodo inchoat adulterium, quod per initum cum dimissa » novum matrimonium consummatur; contra vero vir, qui » uxorem suam ob causam fornicationis a se repudiat, separat

» quidem se ab illa tanquam infideli consorte, adulterii tamen » ipsius causa et socius non efficitur, quippe quae ipsamet adulterium perpetrando, adulteram se facit; sed vir, qui ita » dimissam ducit, adulterium ipsius continuat, quum non coniugalem societatem, sed adulterinum connubium cum eadem » iniisse censendus sit, quia *omnis, qui dimissam ducit, adulterat* (91). »

Quam quidem genuinam ac germanam esse Christi mentem in hoc effato, melius etiam ostenditur ex abolitione libelli repudii a Moyse concessi, cuius effectus erat, ut vidimus, libertatem tribuere uxori dimissae alteri nubendi. Hoc igitur sublato, iam nulla remanet uxori dimissae aut eiectae potestas alias ineundi nuptias; et declaratur anteactum coniugium integrum quoad vinculum subsistere; nec maritum, dimissa uxore fornicationis causa, posse alteram ducere; neque uxorem eadem de causa dimissam posse alteri nubere, quin adulteriis se commaculent. Atque haec fuit plane res nova, ac antea in populo Iudaico inaudita, omnimoda nimirum firmitas sive indissolubilitas coniugii a Christo inducta.

3. Necessitas demum nostrae interpretationis verborum Christi efflorescit ex incommodis, quae in adversariorum sententia orientur. Praecipuum porro ex his incommodis est, quod dimissa adultera in meliori esset conditione, quam innocens uxor, quae forte citra culpam dimitteretur. Etenim si ex causa tantum fornicationis seu adulterii coniugii vinculum solvi posset; hoc non interveniente, connubium indissolubile permaneret. Adeoque, si alia de causa, praeter quam ob fornicationem, vir uxorem dimitteret, haec nequiret ad novas transire nuptias; contra vero uxor fornicaria sive adultera, posset alteri nubere. Haec propterea praemium referret ex sua nequitia, illa autem poenam daret ob servatam pudicitiam. Quod quam absurdum sit, nemo est qui non videat. Itidem vir qui dimissam adulteram duceret, non moecharetur, moecharetur autem, qui duce-

(91) Ita praeclare hunc textum enarrat Roskovány op. cit. § 86.

ret dimissam pudicam; quod aequè est non mediocriter absurdum.

Nonnulli vellent hoc in casu mulierem moechnam debere in perpetuum privari iure suo alteri nubendi in poenam patrati criminis, sicque praefatum incommodum evanesceret. Ast, uti observat Bellarminus, etsi prohiberetur uxor adultera alteri nubere in poenam patrati flagitii, uxor tamen libera esset ac soluta a vinculo prioris coniugii, ac proinde peccaret quidem nubendo et forte etiam matrimonium esset nullum, sed non *moecharetur* sive ipsa, sive qui eam duceret; neque enim est adulterium nisi cum coniuge alterius; Dominus autem disertis verbis pronuntiavit: *Et qui dimissam duxerit, adulterat* (92). Haec quidem ipse. Quidquid porro sit de sensu verborum Christi, *qui dimissam duxerit, adulterat*, quoniam adversarii ea accipiunt cum apposita clausula, *excepta fornicationis causa*, illud nos solum animadvertimus, quod in eorum hypothese, qui duceret adulteram non foret *adulter*, adulteraret autem, qui iungeret se cum innocente, adeoque neque hac ratione vitare possunt incommodum, a quo bonus et communis sensus refugit.

Alterum incommodum est illud ipsum, quod paulo ante inuimus, nimirum admissa adversariorum sententia, habenas laxari adulteriis ac proinde iugi coniugiorum dissolutioni, prout experientia penes protestantes, qui ita interpretantur Christi verba apud Matthaicum, evincit (93). Hoc vero pessumdat moralem Christi doctrinam.

Nunc gradum facimus ad Matth. XIX. 3 seqq. ubi Christus uberius adhuc et clarius eadem ipsa, quae Matth. V. docuerat, de absoluta coniugii indissolubilitate declarat confirmatque. Id vero colligimus triplici ex capite, tum nempe ex responsione

(92) *De Matrim.* c. XVI, n. 4.

(93) Notum est plerumque tum in Borussia tum in aliis Germaniae provinciis, non alia de causa tanto numero per annos singulos a tribunalibus sententias divortiorum pronuntiari; alibi id ipsum de Anglia testati sumus; nunc vero eo maior est divortiorum ibi facilitas ob novam, quae his fere diebus sancita est, legem de divortio.

Christi ad propositam sibi a pharisaeis quaestionem; tum ex generali eiusdem affirmatione ac sententia; tum denique ex discipulorum admiratione.

1. Igitur cum accessissent pharisaei ad Iesum « *tentantes* » eum (94), et dicentes, si licet homini dimittere uxorem suam » quacumque ex causa? » Respondit eis Christus: « Non legis » tis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum et foeminam » fecit eos et dixit: propter hoc dimittet homo patrem et matrem, » et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una. Itaque » iam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus coniunxit, » homo non separet. Dicunt illi, quid ergo Moyses mandavit » dare libellum repudii et dimittere? Ait illis: Quoniam Moyses » ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores ve- » stras: ab initio autem non fuit sic. » Quibus verbis Christus declaravit coniugium in sua institutione fuisse prorsus indissolubile, utpote quod arcissimo nexu coniuges ita uniret, ut non nisi carnem unam unamque moralem personam efficeret, quae separari seu divelli a se omnino nequit. Dissolvit exceptionem a Mosis lege petitam, exponens illam permissionem dandi libellum repudii, adeoque dissociandi coniugium, aliamque uxorem ducendi fuisse temporaneam, atque oeconomiae gratia ob duram populi indolem concessam, quae proinde auferenda esset, ut coniugalis unio ad primaevam divinam institutionem revocaretur.

2. Quod si ita est, suapte natura consequitur Christum insequentibus verbis: « Dico autem vobis, quia, quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit,

(94) Memores forte pharisaei eorum, quae Christus dixerat Matth. V. 32, eaque conferentes cum eo, quod Moyses permiserat Iudaeis, repudiare uxores suas, quas odisse coepissent, dato libelli repudio, sperabant se eo acturos Dominum Iesum, ut in alterutrum dilemmatis cornu impingeret, nempe vel ut sibi ipsi contradiceret, quo fidem seu doctrinam suam ac proinde existimationem penes populum deiicerent, vel Moysi repugnaret, quod scelus fuisset, et blasphemiae genus morte piandum. Cf. Drach. *Du div orce dans la synagogue* pag. 82 seq. Hoc ipsum insinuat S. Io. Chrysostomus hom. 62. alias 63. in Matth.

» moechatur, et qui dimissam duxerit, moechatur, » haud potuisse per exceptionem fornicationis restituere libellum repudii dando facultatem, illa interveniente, dimittendi uxorem aliamque ducendi. Qua in hypothesi contrarium ipse se praebuisset illi firmitati, quam ab initio Deus in coniugio instituerat, quamque sibi instaurare proposuerat. Quocirca hoc ipso, quod pharisaei interrogaverunt Christum de dissolutione coniugii quoad vinculum, et Moyses eam legem dissolutionis coniugii quoad vinculum indulsit ob cordis duritiam, non potuit Christus illis verbis: *nisi ob fornicationem*, eiusmodi flagitium tanquam legitimam causam dissolutionis vinculi coniugalis assignare: alioquin et sibi ipsi fuisset contrarius et primaevae institutioni divinae. Permisit itaque ob fornicationem uxorem dimittere, vinculo tamen coniugii permanente, seu permisit dimittere unice quoad torum et cohabitationem.

Ad haec accedit, quod si Christus de omnimoda vinculi dissolutione locutus fuisset in primo versiculi 9. hemystichio: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem*, cum in hac hypothesi iam comprehenderetur facultas alteram ducendi uxorem, superflue addidisset: *et aliam duxerit*; nam id ipsum iam dixisset aequivalenter prioribus verbis. Ne igitur supervacanea eiusmodi additio admittatur, necessario sequitur prima verba intelligenda esse de *dimissione* quoad torum et habitationem, non autem quoad vinculum (95).

3. Reipsa germanam hanc esse Christi sententiam ex ratione, qua eam intellexerunt discipuli, manifestum fit. Nam cum Christum ipsi audissent dicentem: *Quicumque aliam duxerit uxorem priori dimissa, et qui duxerit dimissam etiam ob fornicationem, eum moechari, illico mirati dixerunt: « Si ita est causa » hominis cum uxore, non expedit nubere. »* Haec autem admiratio nullum potuisset locum habere, si Christus in textu Matthaei declarasset coniugium ita per fornicationem dissolvi, ut dimittens ac dimissa possent ad novas nuptias transire. Si-

(95) Cf. Salmernium tom. VIII. tract. XLVIII. ed. cit. pag. 587.

quidem hoc in casu nihil novi Christus intulisset, quod receptum non esset penes Iudaeos, si excipias maiorem facilitatem novas ineundi nuptias illo in casu, in quo iuxta Mosaicam legem adulteri morte plectendi essent. Attamen discipuli mirati sunt, eo quod novum quid hactenus inauditum rigidae severitatis Christus protulerit. Christus autem discipulos ab hac verborum suorum intelligentia non modo non removit, sed etiam confirmavit respondens illis: « Non omnes capiunt verbum istud, » sed quibus datum est. » Quid porro difficile intellectu fuisset, si Christus docuisset, propter fornicationem seu adulterium matrimonium dissolvi cum facultate alteram ducendi? Nam id omnes antea non solum intelligebant, sed et in praxim deducebant ob longe leviores causas. Christus vero ex discipulorum admiratione nactus est occasionem, ut discipulos suos ad caelibatum amplectendum hortarentur.

Ut omnia proinde cohaereant in hac Christi sententia, dicendum omnino est, Christum his verbis unicam dimissionis causam intrinsecam scilicet et perpetuam, ut suo loco ostendemus, constituisse in solo fornicationis casu; et quidem ita, ut etiam in hoc casu, per abolitionem libelli repudii a Mose concessi, non liceat novum post dimissionem inire coniugium; adeoque clausulam, de qua agimus, *nisi ob fornicationem*, ad solam referri facultatem dimittendae adulterae, non autem ad facultatem novae ducendae uxoris. Seu quod idem est, Christus in priori hemistichio locutus est de separatione quoad torum, non autem quoad vinculum; alioquin ipse patrocinatus esset mulieri adulterae, quippe cui facultatem fecisset in posterum libere, et in vero coniugio cum adultero permanere, si id ei libuisset (96); aut etiam per nova iugiter flagitia transire de coniugio in coniugium.

Demum, vel dissolveretur matrimonium quoad vinculum solo

(96) Cum ageretur in Anglico senatu an. 1837. de probanda nova lege divortii, episcopus Anglicanus Eboracensis voluisset, ut saltem apponeretur in lege clausula, quod, dissoluto propter adulterium coniugio, non posset adultera adultero nubere. Ast perperam; nam eiusmodi clausula plurimorum suffragio reiecta est. Attamen nemo est qui in hoc non deprehendat turpitudinem.

fornicationis actu, et tunc non posset maritus huiusce criminis conscius sine adulterii flagitio, aut saltem fornicationis se cum adultera muliere coniungere, quia haec non amplius esset eius uxor, utpote soluto coniugio; vel id penderet a viri voluntate, aut per actum iuridicum, et tunc vir dissolveret quod Deus coniunxerat, quod ex Christo homo facere non potest. Ergo fornicationis scelus matrimonium quoad vinculum non solvit.

Nec obest, ut aliqui excipiunt, quod si nostra admitteretur interpretatio, Christus non respondisset quaestioni pharisaeorum. Illi enim interrogaverunt de solutione quoad vinculum, prout ferebat lex Moysis permittens libellum repudii; ipse autem locutus fuisset de sola solutione quoad torum. At vero hoc ipso quod Christus voluit eos abducere ab illa coniugii dissolutione, eamque prorsus abrogare nova sua legislatione, coniugiumque ad primaevam conditionem revocare, in qua a Deo institutum fuerat, opportune omnino respondisse dicendus est, dum in nullo casu coniugium dissolvi edixit, ac solam fornicationem praebere ius dimittendae uxoris, quin haec dimissa ius haberet ad alias nuptias, aut aliquis, quamdiu in vivis esset eius maritus, illam legitime ducere posset. Non desunt, qui dicant, eo ipso quod Pharisaei ad eum tentandum accessissent, Christum consulto non respondisse ad mentem eorum, sed aliquid omnino diversum ab eo quod ipsi voluissent; ideoque ita eum respondisse aiunt, ut turba praesens erudiretur, et illi confunderentur et punirentur, quod exemplis aliis confirmant. (97) Esto, nihil est quod repugnet.

Ex collatione igitur utriusque textus, prout hactenus vidimus, aperte colligitur, Christum utrobique sibi proposuisse plenam perfectamque restituere coniugio firmitatem, quam Deus ab initio humani generis constituerat, omnemque vinculi coniugalis dissolvendi causam abolere, e medio tollendo a Moyse concessam libelli repudii facultatem; seu, quod idem est, constituisse coniugium prorsus indissolubile etiam in causa adulterii,

(97). Cf. Salmeronium op. et loc. cit. tract. XLVI. pag. 361.

prout, Ecclesia catholica contra protestantes et Graecos dogmatice docet.

Ex his pronum est inferre, prout alias innuimus, 1. quod Christus coartaverit causam dimissionis ad fornicationem, quin quidpiam expresse dixerit, ut plures volunt, de eo quod fieri posset uxore dimissa; siquidem id postea secreto discipulis suis palam aperuit, ut constat ex Marci X. 11. 12. et Lucae XVI. 18. ut mox expendemus, dum nulla apposita exceptione ipsi palam denunciavit omnimodam ac perfectam coniugii christiani indissolubilitatem. Ideo vero solam assignavit fornicationis causam ad dimittendam uxorem, quia haec intrinseca est ipsi coniugio, cuius fidem fornicaria uxor infringit.

2. Interpretationem, quam hic exhibuimus ac vindicavimus cum communi theologorum catholicorum consensu, iuxta regulas hermeneuticas non modo defendere, verum etiam positive adstruere ac probare Ecclesiae doctrinam, quin necesse sit ad novas ac peregrinas plus minusve a veritate abhorrentes interpretationes confugere, quas in praecedente articulo critice expendimus atque reiecimus. Invectae illae sunt ad nodum praecedendum difficultatis; ast nodus ille solvi optime potest ostendendo, prout praestitimus in praesenti paragrapho, solam exceptionalem clausulam a Christo appositam referri ad prius incisum de *dimissione*, non autem ad incisum subsequens de alia ducenda aut non ducenda uxore (98).

§ II.

Eadem interpretatio textuum Matthaei de omnimoda christiani matrimonii indissolubilitate ex Marc. X. et Luc. XVI. stabilitur.

Quae diximus de Christi mente circa omnimodam coniugalis vinculi firmitatem, mirifice confirmantur locis parallelis Marci X. 11. 12. et Lucae XVI. 18. Nam nulla iniecta de fornicatione exceptione, Christus utroque in loco absolute pronunciat adul-

(98) Cf. Bellarmin. *De matrim.* cap. XVI.

terii reos fieri, quicumque, facto divortio, novas nuptias inierint. Ut autem utriusque textus vis appareat, praestat, eorum quemlibet cum suis adiunctis referre et expendere, idque adversus eos, qui sub intelligendam in iis esse putant eandem pericopen, quae apud Matthaeum occurrit, atque ex Matthaeo supplendum quod in aliis evangeliiis omissum est.

Refert igitur S. Marcus, quod cum audissent discipuli responsum a Christo Phariseis datum de indissolubilitate coniugii, facta abolitione libelli repudii, revocatoque coniugio ad pristinam institutionem: « In domo iterum discipuli eius de eodem inter » rogaverunt eum. Et ait illis: Quicumque dimiserit uxorem » suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et » si uxor dimiserit virum suum, et alii nupserit, moechatur. » Quae quidem verba adeo sunt perspicua, ut nullum tergiversationi locum relinquant.

Verum hoc ipso nihil intentatum adversarii omittunt, ut illis tenebras offundant. Alii enim ex eo, quod Marcus mentionem iniecerit de *uxore dimittente virum suum*, quam Matthaeus praetermisit, inferunt Marcum non e sermone Iesu verba illa reddidisse, sed a Petro apostolo cuius fuit interpres, accepta, evangelio suo inseruisse. (99) Alii animadvertunt mulieres quidem ex spiritu legis Mosaicae potuisse maritos suos coram iudicibus accusare, eosdemque quodammodo ad repudiationem cogere, sed propria auctoritate dimittere haud potuisse (100). Verum haec levia sunt. Nam quod recensita verba a Christo prolata non fuerint, sed a Marco adiecta ex Petri doctrina, veritati evangelicae narrationis aperta fronte adversatur, ac sine ulla probatione atque ex mera coniectura, eaque gratuita ac temeraria affirmatur. Quod vero adiecitur de iure uxorum, ratione habita spiritus legis Mosaicae, parum refert ad rem nostram. Quamquam rationes non desint, ob quas Marcus retulerit, quae ad uxores dimittentes viros suos spectant; sive quod reipsa, ut nonnulli

(99) Apud Roskovány op. cit. p. 160.

(100) Uti Michaëlis in op. *De iure Mosaico* part. II. ed 2. Francof. 1776. page 332.

contendunt, et illae praestare id potuerunt iuxta legem (101); sive quod saltem ex abusu mos iste iam invaluerit (102); sive denique quod Christus apostolos futuros gentium praecones, apud quas ius istud receptum erat, voluerit privatim, *in domo*, hac de re instruere (103).

Illud gravius est, quod plerique omnes protestantes contendunt, supplendam in Marci adeoque et Lucae narratione eam exceptionem esse de fornicatione, quae occurrit apud Matthaeum, idque autumant fieri debere, ne Marcus et Lucas eum Matthaeo pugnare videantur. Siquidem propositiones contradictoriae sunt: *Omnis qui dimiserit.... moechatur, et non omnis qui dimiserit.... moechatur*; iam vero posterior haec sententia ex Matthaeo colligitur, cum idem sit dicere: *Omnis qui dimiserit, excepta fornicationis causa, moechatur et non omnis qui dimiserit moechatur*; prior autem sententia apud Marcum et Lucam habetur, nisi eadem exceptio fornicationis intelligatur. Confirmant vero assumptum potissime respectu Marci, quod hic habeatur uti Matthaei epitomator; cum propterea in compendium illius evangelium redegerit, mirum esse non debet, si hanc clausulam de exceptione fornicationis omiserit.

Ut hisce difficultatibus respondeamus, sedulo quaestio principalis ab incidenti distingui debet. Quaestio principalis tum apud Matthaeum tum apud Marcum est una eademque, nempe indissolubilitas perfecta matrimonii christiani, ita ut non liceat uxorem dimittere et aliam ducere. Hic est Christi scopus libellum repudii abolere, atque omnimodam coniugii indissolubilitatem statuere, sublata dimittendae uxoris facultate. At quoniam dimissio generice sumi potest pro simplici dimissione ac pro dimissione, quae ipsum vinculum dirimat, incidenter apud Matthaeum aliqua dimissio licita dicitur, nempe fornicationis causa. Haec est exceptio,

(101) Cf. Danz. *Dissertatio: Uxor maritum repudians secundum leges Hebraeorum*, recusa in *Meunchenii Novo Testamento ex antiquitatibus Hebraicis illustrato*, pag. 677.

(102) Paulo ante ex Iosepho retulimus Herodis Magni sororem Herodiam, Salome, aliasque earum exemplo repudiasse viros suos, libellumque repudii dedisse ad instar mulierum Romanarum.

(103) Uti Kuinoël *Comment in lib. histor. N. T.* in hunc loc.

quae incidenter ponitur, nulla addita explicatione, eo ipso quod quaestio principalis non esset, an liceat quandoque dimissio; quum potius scopus primarius sit indissolubilitatem docere. Marcus id, quod pertinet ad quaestionem principalem, refert: omissa propositione incidente, quae ad rei substantiam non spectat. Si ea clausula respexisset plenum divortium, tum salva rei substantia omitti a Marco non potuisset; secus, ut adversarii aiunt, aliqua adesset contradictio. At quoniam clausula solam dimissionem incidenter respicit, nulla prorsus contradictio habetur; imo una est apud Matthaeum et apud Marcum sententia, nimirum perfecta indissolubilitas matrimonii christiani. Discrimen igitur in hoc tantum est, quod apud Matthaeum praeter doctrinam de indissolubilitate, incidenter habetur aliquid de simplici dimissione, et aliquis apparet respectus ad libellum repudii. Hoc sensu dici potest textum Matthaei esse pleniorum, quatenus incidentem propositionem continet pro Iudaeis potissimum opportunam: at sententia primaria ita plena est et absoluta penes Marcum, ac est penes Matthaeum.

Revera iam aetate sua Bellarminus animadverterat evangelistas omittere quidem interdum aliquid, aut addere, quod alii evangelistae non omiserunt aut non addiderunt, sed nunquam ita omittere, ut sententia reddatur falsa: alioquin evangelistae homines, quibus evangelia sua tradiderunt, nulla mentione facta aliorum evangelistarum, decepissent. Porro cum Marcus Romae suum scripsit evangelium ex Petri praedicatione acceptum, non remisit Romanos ad evangelium Matthaei, quod fortasse nondum Romam delatum fuerat, sed scripto illis dedit, memoriae causa, quod viva voce Petrus ipsis praedicaverat (104). Idem dic de Luca, qui in gratiam gentium, quibus evangelium Paulus annuntiaverat, suum scripsit evangelium, antequam Matthaei ac Marci volumina ad eas pervenissent. Qui proinde his solis evangelii utebantur, decepti fuissent, si falsa

(104) Hanc veram occasionem conscripti a Marco evangelii referunt S. Irenaeus *contr. haeres.* lib. III. cap. I. Eusebius *Hist. eccles.* lib. II. c. 45. et S. Hieronymus *De viris illustribus*, in Marco.

essent, quae de absoluta indissolubilitate coniugii in hisce evangeliiis referuntur (105).

Ex his pariter concidit, quod de Marco Matthaei abbreviatore vulgo traditur. Nam praeter quam quod, hoc, ut innumus, cum historia non congruit, ex ipsa utriusque evangelii collatione nunc penes criticos biblicos exploratum est, nullo modo S. Marcum in compendium evangelium Matthaei redegissee (106).

Contradictio autem, quam dicunt exurgere inter Marci ac Lucae evangelia atque evangelium Matthaei, nisi in illis subintelligatur exceptionalis clausula de causa fornicationis, innititur tantum anticipato iudicio de interpretationis veritate, quod Christus apud Matthaeum reipsa docuerit solvi coniugii vinculum per fornicationem, quod ostendimus aperte falsum esse pluribus argumentis. Hac sublata interpretatione, omnis contradictio plane

(105) Bellarm. *De Matr.* cap. XVI. n. 6 seqq.

(106) Sane abbreviatoris munus est ordinem persequi principalis auctoris, ac praeterea breviter dare, quae fusius principalis auctor scripserat. At S. Marcus ordini S. Matthaei non adhaeret; plura illustrat diversis adiectis circumstantiis; et si quae omittit, non pauca etiam iis adiecit, quae habet Matthaeus. Ad ordinem quod attinet, alium omnino servat Marcus ab eo, quem persecutus est Matthaeus cap. X. XII et XIII. Insuper plura illustrat S. Marcus obscure dicta a Matthaeo; Ex. gr. ubi refert secessionem Christi in desertum, addit: *Eratque cum bestiis terrae.* Historiam decollationis Ioannis fusius refert Marcus, quam Matthaeus. Cap. I. 9. pro domo Petri, ut scribit Matthaeus, Marcus habet: *Domum Simonis et Andreae cum Iacobo et Ioanne.* In historia paralytici plenior est Marcus quam Matthaeus. In facto de spicis interseruit Marcus *sub Abiathar principe sacerdotum.* Alia non pauca praetermitto, ex quibus patet nullam fere ipsum attingere historiam a Matthaeo relatam, quin maiori circumstantiarum apparatu eam repraesentet. Tantum abest, ut sit Matthaei epitomator! Sed praeterea haud pauca habet Marcus, quorum nullum vestigium occurrit apud Matthaeum, qualia sunt quae refert *de daemionico* I. 25. *de caeco* VIII. 22. *de pauperula vidua mittente quadrantem in gazophylacium* XII. 41. *de apparitione Christi duobus discipulis euntibus in Emmaus* XVI. 12. *de ascensione Christi in coelum* XVI. 19. deque nonnullis parabolis a Christo prolatis. Ex his concludi debet, quod ex accessione evangelii Marci historia de vita et rebus Christi multo iam clarior ac dilucidior facta sit, multoque auctor. Non inde tamen inferendum est cum Calvino, Dodwello, Lardnero et Michaëlis, quod Marcus ne viderit quidem Matthaei evangelium: Graecae enim dictiones, quae in utroque evangelio occurrunt, contrarium plane evincunt, et plura, quae habet communia cum Matthaeo iisdem fere verbis relata, licet interdum brevius exponat, quae fusius Matthaeus refert.